

Innspill til Skjermbrukutvalget

Fra forfatter og medieviter Maja Lunde, 30.05.2024

Innhold

Lovbrudd i skolen.....	1
Glemt bærekraft.....	5
Teknologi og langlesing som egne fag	7

Lovbrudd i skolen

Barn har krav på beskyttelse mot skadelig innhold, skolen skal være reklamefri og gratis. Barnets beste skal konsekvensutredes i offentlige beslutninger, videre har foreldrene rett til å ta avgjørelser på vegne av barnet når det gjelder private spørsmål. Mye tyder på at disse juridiske aspektene ikke har vært vurdert av kommunene ved skoledigitaliseringen. Som en konsekvens foregår det hver dag lovbrudd i skolen.

I mangel av statlige undersøkelser om digital infrastruktur og foreldrenes erfaringer med skoledigitaliseringen, tok it-utvikler Christer Veland Aas og jeg i november 2023 tastaturet i egne hender. Gjennom sitt selskap Climbr, satte Veland Aas opp en spørreundersøkelse for foreldre i hele Norge. Vi fikk inn 372 svar fra 103 kommuner. Foreldrene ble som en del av undersøkelsen bedt om å teste barnets digitale skole-enhet. I noen kommuner fikk vi bare inn ett svar, men hvert enkelt svar er alene relevant, da alle enhetene i en kommune er innrullert i samme it-system, og det som gjelder for en enhet, derfor gjelder for alle.¹

Svarene fra undersøkelsen viser at kommunene gjennom skoledigitaliseringen bryter loven på en rekke ulike områder.

Brudd på gratisprinsippet

68,3% av foreldrene svarte at de hadde signert en såkalt dataavtale med skolen om den digitale enheten, og 79,5% av disse svarte at de er erstatningspliktige dersom noe skulle skje med skoleskjermen. Selv har jeg for eksempel skrevet under på at vi må betale 2500,- kr hvis noe skulle skje med skole-pc'n. Disse dataavtalene bryter med gratisprinsippet i norsk skole,

et prinsipp som gjelder både i grunnskolen og videregående.ⁱⁱ Ifølge Utdanningsdirektoratet skal skolen dekke undervisningsmateriell som lærebøker, ordlister, kalkulatorer, skrive- og tegnesaker, samt nettbrett og PC.ⁱⁱⁱ Dette følger også av opplæringslova, som uttrykkelig sier at kommunene ikke kan kreve at foreldrene eller barna skal dekke utgifter i forbindelse med opplæringen. I lys av dette, er det uforståelig hvorfor dataavtalene eksisterer. Vi har jo ikke egne avtaler for skolebøkene som sendes med hjem.

Reklame på skolens enheter

I opplæringslova heter det: «Skoleeigaren skal sørge for at elevane ikkje blir utsette for reklame som er eigna til å skape kommersielt press, eller som i stor grad kan påverke holdningar, åtferd og verdiar, mellom anna på skolens område, i lærebøker og andre læremiddel som blir nytta i opplæringa.» I dag eksponeres imidlertid elevene for massiv reklame på skolens dingser. Skolene deler i praksis ut tv-skjermer med reklamekanaler som er på tjuefire timer i døgnet. Og de sendes med hjem til barnerommene.

Mangel på beskyttelse mot skadelig innhold

Barnekonvensjonens artikkel 17 sier at barn har rett på beskyttelse mot innhold som er skadelig for deres velferd. I mange kommuner er det likevel ikke filtre på barnas digitale enheter og dermed fri tilgang på både vold og porno. I hele 100 av 103 kommuner som var representert i foreldreundersøkelsen, registrerte foreldre at barna kunne se ulike former for skadelig innhold på skolens enhet. Christer Veland Aas gjorde også en rekke dybdetester av elev-dingser fra osloskolen og omkringliggende kommuner. Han trengte ikke å gjøre annet enn å google 'XXX' for å få opp grov porno. Da han klikket seg videre, dukket det ganske raskt opp ulovlig pornografi, også barnepornografi. Dette er altså noe barn over hele landet har fri tilgang til, på skolens digitale enheter.

Hvorfor er det ingen som stanser dette? Kunnskapsministeren sa følgende da saken var oppe i Stortinget i februar 2023: «Jeg ønsker at alle kommuner skal se nøye på akkurat sånne tiltak, at de vurderer sine egne løsninger, sin egen praksis og kompetanse på feltet, og at de tar nødvendige grep for å sikre at elevene er trygge når de bruker skolens digitale enheter til læring. Jeg utelukker ikke at en må ta ytterligere grep dersom dette ikke er tilstrekkelig.»^{iv}

Jeg vil si at tiden er overmoden for ytterligere grep.

Inntrenging i våre hjem

For mange av oss foreldre er det et stort valg å gi barnet tilgang til en digital enhet, og vi forsøker å holde igjen så lenge som mulig. Når den først introduseres, gjøres det regulert og med stor grad av kontroll. Skolens digitale enheter sendes derimot med hjem uten at vi kan regulere dem, vi kan verken installere filtre, slik at vi kan beskytte barna våre mot skadelig innhold, eller regulere tidsbruken via foreldrekontroll-apper.

Både foreldre til små og store barn opplever dette som en utilbørlig inntreden i privatlivet. Hele 67,3 % av de spurte i foreldreundersøkelsen svarte at hjemsendingen byr på utfordringer, og frittekstsvarene vitner om stor frustrasjon.^v Når trettenåringen sitter timevis med pc-en og sier hen gjør lekser, har vi foreldre ingen mulighet til å sjekke hva hen gjør, eller styre bruken. Mens alle andre digitale enheter i huset kan være regulert, blir skoleenheten et sort hull i systemet. I verste fall kan vi bli juridiske ansvarlige for ulovlig innhold som barna laster ned.

«Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse», heter det i EMK artikkel 8. Retten til privatliv er også nedfelt i Grunnloven § 102, og gjelder «familielivet, hjemmet og kommunikasjonen». Barneloven § 30 regulerer hvilke plikter og retter vi har som foreldre: «Barnet har krav på omsut og omtanke frå dei som har foreldreansvaret. Dei har rett og plikt til å ta avgjerder for barnet i personlege tilhøve.» Barnekonvensjonen regulerer barns rettigheter blant annet gjennom artikkel 16: «Ingen barn skal utsettes for vilkårlig eller ulovlig innblanding i sitt privatliv, sin familie, sitt hjem» og artikkel 18: «Foreldre, eventuelt verger, har hovedansvaret for barnets oppdragelse og utvikling.» Hjemsending av en digital enhet som vi foresatte ikke råder over, bryter med både barnas og foreldrenes rettigheter.

Barnekonvensjonen sier at det skal gjøres en barnets-beste-vurdering når man foretar en handling som berører barn. En slik vurdering kan imidlertid ikke være gjort oppimot hjemsending. Det er ikke til barnets beste at de får digitalt frislipp på hjemmebane. Og det er de mest ressursvake barna som rammes hardest av at uregulerte enheter sendes med hjem, det er de som løper størst risiko for å bli sittende alene og se skadelig innhold, samt bruke enheten så lenge at det går utover andre aktiviteter.

Krevende lekseoppfølging

At alt skolearbeidet gjøres digitalt, er også en utfordring i forhold til lekser.

Formålet med opplæringslova går frem av dens § 1-1 som sier: «Opplæringa i skole og lærebedrift skal, i samarbeid og forståing med heimen.» Jeg har selv stilt spørsmål til Oslo-skolen om tilgang på barnas digitale enheter og fått svar om at GDPR og barnas personvern er

årsaken til at jeg ikke slipper inn på den arenaen hvor leksene gjøres. Den samme vurderingen gjøres i mange andre kommuner.

Når alle læringsressursene er digitale, kan ikke lenger foreldrene bla seg frem i en bok for å finne ut hva barna jobber med på skolen eller finne svar på en vanskelig matteoppgave. Vi foreldre får ikke se hva barna arbeider med. Det er også utfordrende at vi ikke kan lese tilbakemeldinger som gis fra lærere.

At det er så krevende å følge opp hjemmearbeidet, rammer elevene. En del barn og ungdom er avhengig av støtte og oppfølging av lekser hjemmefra. For foreldrene oppleves den manglende tilgangen som uforståelig, vi stenges ute fra en viktig arena i våre barns hjemmeliv. Og barna mister den gode leksehjelpen foreldrene kan være.

I tillegg til at dette gjør samarbeidet mellom skole og foreldre vanskelig, er det galt at personvernet er til hinder for å gi foreldrene tilgang. Begrensingen er snarere noe som hindrer oss i å utøve våre lovpålagte rettigheter og plikter. Barneloven pålegger nemlig foreldre å bidra til at barna får en utdanning, og generelt ta valg på deres vegne frem til de er 15 år.^{vi} Denne plikten gjør at foreldrene har rett til å få tilgang til barnas digitale enheter. Datatilsynet skriver da også følgende på sin nettside: «Dersom tilgang til læringsplattformen er naudsynleg i samband med oppfølginga av barnet, vil det tale for rett til innsyn.»^{vii}

Barn har gjennom loven rett til opplæring. Hvis lekser skal være en del av opplæringen, må vi foresatte slippe inn på den arenaen hvor opplæringen foregår. Både elevene, skolen og samfunnet har alt å tjene på å involvere foreldrene i barnas hjemmearbeid. Dette vil øke kunnskapsnivået hos elevene, motivasjonen for læring, og det vil styrke skole-hjem-samarbeidet.

Man burde gjort en barnets beste-vurdering også på dette. Er det virkelig til barnets beste at foreldrene ikke slipper inn i læringsressursene? Dessuten: personvernreglene er teknologinøytrale, og gjelder for papirdokumenter så vel som for digitale dokumenter. Om barnet gjør lekser i en kladdebok, på et ark som skal leveres inn eller digitalt har dermed ikke noe å si for personvernvurderingen. At vi foreldre har rett til innsyn i våre barns personopplysninger frem til de blir 18, burde også spille inn.

Ikke bare har foreldrene en plikt til å følge opp barnas skolearbeid. De har også erstatningsansvar for skade som barna påfører andre, dersom foreldrene ikke har fulgt godt nok med på hva barna deres driver med.^{viii} Barna kan både påføre seg selv og andre skade ved å laste ting ned, laste opp og dele innhold via de digitale enhetene. Hvordan skal foreldrene kunne ta dette ansvaret uten å ha mulighet til å følge med på hvordan barna bruker skoleenhetene?

På tide å ta et steg tilbake

Før de digitale enhetene ble delt ut, burde alle lovbruddene over vært løst. Personvernet skulle vært ivaretatt, reklame og skadelig innhold filtrert vekk, foreldrene skulle fått innsikt i barnas læringsressurser og kontroll over enhetene på hjemmebane.

Oslo og flere andre kommuner har den siste tiden installert bedre filtre og et foreldreverktøy på sine iPader, men har så langt ingen tilsvarende løsninger for pc'er, som elevene ofte har fra fjerde klasse. Filtrene er heller ikke gode nok, min ikke spesielt tekkinteresserte 15åring kom seg selv forbi dem på noen få minutter og en test gjort av Climbr i mai viser at de er svært lette å trenge gjennom. Andre steder i landet er det ingenting. Dette må snarest gjøres noe med. Ingen barn må bruke enhetene uten tilstedeværelse av en voksen, før filter og styringsverktøy er på plass.

Når det gjelder hjemsending generelt, finnes det apper og filtre som vil kunne løse utfordringene og lovbruddene gjort rede for over. Balansen mellom barns rett til privatliv kunne blitt vektet korrekt opp mot foreldreansvaret dersom man hadde laget foreldrekontoer i samtlige læringsplattformer.

Men det enkle er ofte det beste: Papir, blyant og fysiske bøker er strålende teknologier for lekser. De digitale enhetene må bli igjen på skolen. Da ville det heller ikke vært behov for de ulovlige data-avtalene. Dessuten ville man antagelig økt levetiden på dingsene kraftig og minsket det digitale søppelberget.

Glemt bærekraft

Hva slags verden ønsker vi at ungene våre skal overta?

Det spørsmålet må stå sentralt i all teknologiutvikling og også tas med som en del av vurderingen når vi tar ny teknologi i bruk i skolen.

Når Google anlegger datalagringscenter i Skien, søker de om å bruke 5 prosent av norsk strøm i fremtiden. Tiktoks senter på Hamar er forventet å bruke 1,8 prosent. Disse to sentrene skal altså alene ta 6,8 prosent av norsk kraft.

Dette skjer samtidig som norske forbrukere fortviler over dyr strøm.

Hvor skal kraften hentes fra?

En skolebok som tas godt vare på, kan brukes i 10-12 år. Og når boka er utslitt, resirkuleres papiret.

En bok trenger ikke strøm, verken for å fungere eller for å levere data.

En bok må ikke skruses av og på, den bare finnes. (Ganske distraksjonsfri, er den også.)

Digitale dingser har ofte kort levetid, en iPad holder ofte ikke mer enn tre-fire år, særlig hvis den sendes med frem og tilbake i sekken hver dag. For å lage en iPad trengs plast, fra olje, og aluminium, dessuten en rekke ulike mineraler, som coltan, gull, tinn og kobber. Noen av mineralene utvinnes ved hjelp av barnearbeid. For at våre unger skal på få iPad på skolen eller underholdningsmaskiner hjemme, må unger i andre deler av verden jobbe for en slikk og ingenting i livsfarlige gruver.^{ix}

Produksjonen av digitale enheter krever betydelige mengder vann. En studie antyder at produksjon av en enkelt pc kan kreve så mye som 1500 liter vann.

Og ødelagte digitale enheter bidrar godt til verdens søppelberg.

Norge står øverst på elektroniksøppelpallen. Vi kaster mer elektronikk per innbygger enn noen andre land.^x Skoledigitaliseringen bidrar godt til dette.

Det er 635.000 grunnskoleelever i Norge. Når hver av dem får en pc, cromebook eller iPad blir det et berg av søppel. Disse enhetene må dessuten byttes ut hvert fjerde år. Etter tolv år snakker vi om et søppelfjell som består av nesten to millioner maskiner.

Det trengs mye elektrisitet for å lade alle dingsene, og til datalagring og datautveksling. Hver eneste video vi ser på internett krever strøm. På verdensbasis står lagring i sky nå for mellom tre og fire prosent av karbonavtrykket, noe som er større enn hele flyindustrien.^{xi} KI er en versting. Et eneste KI-generert bilde krever like mye strøm som å lade opp en mobiltelefon. Seksti sekunder med KI-video består av 1800 bilder, som er det samme som 20 panelovner på tusen watt i en time.^{xii} Når ungene våre leker seg med å lage videoer til en skolepresentasjon eller hjemme, sluker de mangelvaren elektrisitet, uten at verken skole eller hjem må betale for strømmen. En studie viser at KI-industrien globalt snart kommer til å bruke like mye elektrisitet som hele Sverige. Om lag 25 prosent av den norske befolkningen er under 20 år. Å redusere barn og unges bruk av internett, vil også monne på Norges totale karbonavtrykk. Det hjelper selvsagt enda mer hvis vi voksne også bidrar.

1,1 milliarder mennesker mangler tilgang til vann, og 2,7 milliarder opplever med jevne mellomrom vannmangel. 2,4 milliarder lever med årlige sanitærforhold, noe som utsetter dem for sykdomsrisiko. 2 millioner barn dør hvert år av diareysykdommer. Vann er verdens mest sårbare ressurs. Vannforbruket knyttet til digitaliseringen er imidlertid enormt, særlig det som

brukes til å kjøle ned datasentrenes prosessorer.^{xiii} Og det stiger for hvert år. Microsoft alene rapporterte i 2022 å bruke 6.4 millioner m³ vann, og det var 1,7 millioner m³ mer enn i 2021. KI-beregninger krever mye varme, derfor er generativ KI særlig vannkrevende.^{xiv} Likevel har det norske samfunnet kastet seg over KI uten å vurdere eller diskutere disse bærekraftsperspektivene, slik vi har kastet oss over all ny teknologi uten tanke på følgene. Osloskolen har for eksempel gitt tilgang på KI på mange av elevenes enheter.

Natur- og klimakrisen er den største utfordringen det moderne mennesket står ovenfor. Denne krisen må være et tydelig bakteppe for alle avgjørelser knyttet til bruk av teknologi, både i det offentlige og hjemme. Til nå er dette perspektivet fraværende i skoledebatten.

De faktiske naturkostnadene ved bruk av digitale enheter må synliggjøres og kanskje til og med betales for. Det er lite trolig at Utdannings-Norge ville kastet seg over generativ KI, hvis hver enkelt skoleeier måtte dekke den faktiske strømmen som ble brukt. (De laget videoer på femte trinn denne uka, sier du? Da har vi visst ikke råd til å varme opp skolen resten av vinteren.)

Kanskje viser det seg dessuten at det å tenke bærekraft for naturen, også vil bidra til mer bærekraftig og sunnere bruk av teknologi for oss mennesker?

Teknologi og langlesing som egne fag

Norsk læreplan definerer fem grunnleggende ferdigheter: lesing, skriving, regning, muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter.^{xv}

De fire første er konkrete og ganske lette å måle. Både lesing, skriving og regning er dessuten kjente prosesser i hjernen.^{xvi} Men digitale ferdigheter derimot, er det verre med. Disse ferdighetene er riktignok forsøkt definert gjennom en rekke læringsmål i læreplanen, men etter å ha lest meg gjennom disse, har jeg ikke blitt mye klokere.

Jeg er ikke alene om å slite med å forstå begrepet. Da Marte Blikstad-Balas, som har forsket på digitalisering av skolen i 14 år, ble spurt av Klassekampen om hva denne digitale ferdigheten egentlig er, svarte hun: «Det er egentlig et veldig godt spørsmål. Det er også litt problematisk at det er vanskelig å svare kort på det. Tenk om Klassekampen kan forklare på en enkel måte hva det betyr. Det hadde vært noe.»^{xvii}

La oss slå det fast: digitale ferdigheter er ikke *en* ting, men veldig mye forskjellig. Norsk skole er, så vidt jeg har klart å lese meg frem til, den eneste skolen i verden som har

digital kompetanse som en grunnleggende ferdighet. Det kan være en grunn til at vi er de eneste. Digital kompetanse er vanskelig å definere og forandrer seg fortløpende. Den bør derfor fjernes fra læreplanen som en av de fem store. I barnehagen bør digital kompetanse helt ut. Barnehagebarn trenger å leke, de trenger omsorg, de trenger ikke Ipad. I skolen derimot, bør man ta teknologi på alvor og få det inn på læreplanen som eget fag.

I 2015 gikk Bærum Høyre til valg på mottoet «iPad til kidsa».^{xviii} At et politisk parti velger seg en av verdens største merkevarer som en del av et motto knyttet til skolepolitikk i en valgkamp, sier noe om hvor ugjennomtenkt skoledigitaliseringen har vært og hvor tett man har vært på leverandørene. (Se for dere tilsvarende slagord med andre merkevarer: «Coca-Cola til kidsa» eller «MacDonalds til kidsa» ...)

De første kullene som har hatt et skoleløp med mye iPad begynner nå å entre videregående skole i forsøkskommunen Bærum. Lærerne roper varsku: elevene har ikke elementær digital kompetanse. «Vi fikk oss en veldig stor vekker», fortalte en lærer på Stabekk videregående til lokalavisen Budstikka «Det viste seg at vi måtte lære opp elevene i grunnleggende funksjoner og programmer for å kunne bruke det som verktøy i læringen. Det de hadde lært, var veldig lite hensiktsmessig. Det var en stor overraskelse for oss. Det ble kaos».^{xix}

Digital kompetanse har blitt brukt som argument for 1:1. Men å gi elever digitalt utstyr, er jo ikke det samme som å gi dem digitale ferdigheter eller lære dem å ferdes trygt på Internett. De får heller ikke digitale ferdigheter av å bruke diverse læringsapper i norsk, matte eller naturfag.

Det er forskjell på digital deltakelse og digital kompetanse.

Og vi trenger mer, ikke mindre, digital kompetanse i skolen.

Jeg har lenge vært misunnelig på ungene til en venninne av meg. De går på en friskole. De har ikke 1:1, det har aldri kommet iPad over dørstokken på den skolen. Men de har et eget datarom, med gode, kraftige pc'er, og en lærer som kan det hen driver med. Elevene lærer programvare de kommer til å få bruk for i arbeidslivet. Tekstbehandling, regneark, billedredigeringsprogrammer, koding og touch.^{xx} På videregående tok jeg et touch-kurs. Å kunne skrive fort på en datamaskin er noe av det aller nyttigste jeg har lært meg. Jeg har glede av den ferdigheten hver eneste dag.

Alt dette bør teknologifaget dekke. Dessuten må ungene lære om teknologihistorie, konsentrasjon, algoritmer, personvern og bruk av KI. De bør også få kunnskap om dopamin og hvordan mange tek-selskaper jobber helt bevisst for å hekte dem og hvordan mobilen kan

virke skadelig på samspillet mellom mennesker. De bør lære hvordan de kan unngå distraksjoner, ved hjelp av både bevisstgjøring, men også ved hjelp av apper som styrer tidsbruken. For digital kompetanse, er ikke bare å bruke skjermen, det er også å klare å la være.

Dessuten må kildekritikk, som norsk skole allerede har fokus på, forsterkes ytterligere gjennom teknologifaget. I en verden hvor sannheten stadig er truet, er det å vurdere pålitelighet viktigere enn noen gang.

Elevene skal selvsagt ikke lære alt dette i første klasse, men gradvis, og når de er modne. Av lærere som har reell kompetanse på feltet.

I den offentlige skolen er det tilfeldig hvordan det står til med lærerens digitale kompetanse, da blir det også tilfeldig hva elevene lærer. Teknologiutviklingen går dessuten svært fort og det krever mye å henge med. Å forvente at en allerede overarbeidet norsk- eller mattelærer i tillegg skal være en ekspert på KI eller koding, er bare dårlig gjort.

Men la oss si at vi virkelig ønsker at norsk skole skal skape morgendagens teknologiinnovatører – at Norge skal sykle forrest i feltet med den teknologiske ledertrøya på – hva skal da til? Hvordan bør skolen være for å få til det?

«Om det vi trenger i Norge er de beste AI-utviklerne i verden så må de være først og fremst veldig god i matematikk og statistikk,» sa Christer Veland Aas da jeg spurte ham om hva som trengtes for å gjøre til Norge til et ledende land på teknologi i fremtiden, «Innen programmering og systemutvikling trenger man stor faglig tyngde i matematikk og andre realfag, men også i fag om mennesker og kultur, samfunnsfag og historie – fordi den viktigste delen av systemutvikling handler om forståelse av menneskets behov.»

For egen del legger jeg kreativitet – evnen til å tenke nytt, se et problem fra flere sider.

Hvis vi ønsker at Norge skal være fremst på digital utvikling og såkalt 'henge med i tiden', er det disse ferdighetene norsk skole må dyrke frem. Og svarene på hvordan vi gjør det er mange. Å gi hvert barn en egen iPad og tro at det ordner seg av seg selv, er ikke ett av dem.

Det som imidlertid *vil* bidra til bedre læring i alle fag, er å sørge for at skolemiljøet og læremidlene som brukes er distraksjonsfrie.

Da kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun sørget for at mobilfri skole ble en nasjonal anbefaling for grunnskolen i februar 2024, tok hun et viktig steg i riktig retning mot bedre konsentrasjon i skolen. Stortinget bør følge opp med å hjemle i lov et forbud mot private

digitale enheter av alle slag i skolen. De har ingenting der å gjøre, verken i timene eller friminuttene. Heller ikke på videregående skole.

Men det er ikke nok å regulere elevenes private dingser. Man må sørge for at også skoleenhetene blir distraksjonsfrie. Hver eneste distraksjon et menneske utsettes for, ødelegger arbeidsflyten og det tar tid å finne tilbake til den igjen.^{xxi} Åpent internett er ikke løsningen på læringskrisen i norsk skole, men bidrar derimot til å forsterke den.

Brukergrensesnittet på en vanlig iPad og pc inviterer oss til distraksjon og multitasking. På skoleenhetene må man tenke nytt også om brukergrensesnittet – det bør bli renere, kjedeligere om du vil, og tilgjengeligheten på fjas, det vil si alt som ikke er direkte relevant for arbeidet, må stenges. Dessuten må lærerne få gode verktøy for å styre elevenes digitale bruk i timene.

Mens digitale ferdigheter bør fjernes som en av de fem grunnleggende ferdighetene i skolen og heller få sitt eget fag, må leseopplæringen styrkes. Særlig bør det satses på lystlesing, altså den lesingen elevene driver med fordi det er gøy, i en selvvalgt bok.

Å lese er grunnlaget for omtrent alle fag i skolen. Å kunne lese fort, er i tillegg til konsentrasjon, de to viktigste superkrefter skolen må arbeide for at elevene får. Og disse to kreftene henger sammen – for lesing trener konsentrasjonen. Å bli en god, rask leser krever imidlertid mengdetrening. Og denne mengdetreningen burde skolen satse på.

Lesingen bør primært skje i papirbøker, for vi vet at det gir bedre leseforståelse, særlig for dem som er dårlige til å lese i utgangspunktet.^{xxii}

Lesing senker pulsen og beroliger sinnet, er som en mini-ferie for hjernen. Så lite som seks minutters lesing reduserer faktisk stress.^{xxiii} Samtidig er lesing stimulerende for hodet og hjelper oss å holde hjernen i form, det er til og med demensforebyggende.

Å lese kan dessuten styrke empatien vår. I bøkene lever vi gjennom andre menneskers erfaringer – i noen timer, gjennom boka, er vi et annet menneske. Og vi tar dennes erfaringer med oss videre. Slik kan bøkene gjøre oss bedre rustet i møtet med livets opp- og nedturer.

Mange skoler har etablert et såkalt lesekvart på starten av dagen, altså et kvarter til frilesning. Men 15 minutter er for kort tid til å komme skikkelig inn i en bok. Jeg foreslår heller en time, hvor elevene kan slange seg på puter på gulvet, eller i hjørnet på det fine skolebiblioteket – som alle skoler burde ha. Og kanskje tar elevene med seg boka hjem og fortsetter der.

Jeg er helt sikker på at etter bare et år med lystlesing som eget fag i skolen, vil man se resultater både på PISA og PIRLS, for dem som er opptatt av sånt.

Skal man erstatte digitale ferdigheter med noe, foreslår jeg *sosiale ferdigheter*.

Sosialpsykologen Jonathan Haidt argumenterer i *The Anxious Generation* for at vi må ta tilbake den frie leken i barndommen.^{xxiv} Ingenting trener barns sosiale ferdigheter bedre enn frilek. Skolehverdagen må ta høyde for dette – elevene trenger lengre pauser og mer tid tilrettelagt for å bare være sammen, uten voksenstyrte aktiviteter, og uten at det settes på film eller tv. At medieunderholdning har blitt en del av både lunsjen og AKS på mange skoler, gjør at ungene får mindre tid til å øve seg på sosialt samspill og å leke. Dagens norske skole har langt flere undervisningstimer enn tidligere, uten at det hjelper på det faglige nivået. Nå er det på tide man prøver noe nytt: mer lek, færre timer, større lærertetthet. Det vil gi en skole som egner seg bedre for brukerne, altså barn. Og nødvendigvis også gi bedre læring.

-
- ⁱ Maja Lunde og Christer Veland Aas, *Foreldreundersøkelse om digitalisering av grunnskolen*, Climbr, 2024.
- ⁱⁱ Opplæringslova § 2-15 (grunnskolen) og § 3-1 niende ledd (VGS).
- ⁱⁱⁱ <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/skole-og-opplaring/gratisprinsippet/grunnskolen/undervisningsmaterie12/?path=cehmjmdcehmjmi>
- ^{iv} <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2023-2024/refs-202324-02-13/?m=6>
- ^v <https://indd.adobe.com/view/1fa92fd5-8400-4d7a-8df0-1e20f59e25e0>
- ^{vi} Barneloven § 30.
- ^{vii} <https://www.datatilsynet.no/personvern-pa-ulike-omrader/skole-barn-unge/laringsplattformer/>
- ^{viii} Skadeserstatningsloven § 1-2.
- ^{ix} <https://www.nettavisen.no/nyheter/han-lager-mobilen-din/s/12-95-2426384>
- ^x <https://www.nettavisen.no/na24/nordmenn-troner-soleklart-overst-pa-elektronikksoppeltoppen/s/12-95-3423599412>
- ^{xi} <https://storage02.forbrukerradet.no/media/2023/06/generative-ai-rapport-2023.pdf>
- ^{xii} <https://klassekampen.no/artikkel/2024-04-11/den-nye-stromtyven>
- ^{xiii} <https://www.forbes.com/sites/cindygordon/2024/02/25/ai-is-accelerating-the-loss-of-our-scarcest-natural-resource-water/>
- ^{xiv} <https://storage02.forbrukerradet.no/media/2023/06/generative-ai-rapport-2023.pdf>
- ^{xv} <https://www.udir.no/lk20/overordnet-del/prinsipper-for-laring-utvikling-og-danning/grunnleggende-ferdigheter/?lang=nob>
- ^{xvi} Hanne S. Finstad: *Pedagogikk på lag med hjernen!* Universitetsforlaget, 2023.
- ^{xvii} <https://klassekampen.no/samling/skjermkolen/2024-02-07/pa-innsida-av-skjermlobbyen>
- ^{xviii} <https://www.budstikka.no/barum-hoyre/barums-skolen/meninger/iPad-til-kidsa/s/5-55-103946>
- ^{xix} <https://www.budstikka.no/larer-om-de-forste-iPad-elevene-vi-fikk-oss-en-vekker/s/5-55-1569118>
- ^{xx} Jeg må understreke at dette gjelder en spesifikk steinerskole og jeg har ikke oversikt om dette er gjengs praksis for dem alle.
- ^{xxi} Johann Hari: *Sjålet fokus*, Cappelen Damm, 2022.
- ^{xxii} [https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/546/2023/12/Konsekvenser-av-skjerm-i-skole-
endelig.pdf](https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/546/2023/12/Konsekvenser-av-skjerm-i-skole-endelig.pdf)
- ^{xxiii} <https://www.webmd.com/balance/health-benefits-of-reading-books>
- ^{xxiv} Jonathan Haidt, *The Anxious Generation*, Allen Lane, 2024.